

Ergasheva F. L. Umirqulova F. A.

Termez iqtisodiyot va servis universiteti, Termez sh. Farovon massivi 43-B uy

E-mail: ergashevafotimabibi@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'qituvchi shaxsining psixologik jihatlari, uning o'quvchilarning ruhiy holati va shaxsiy rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siri hamda tarbiyaviy ahamiyati tahlil qilinadi. O'qituvchining shaxsiy fazilatlari, emotsional barqarorligi, muloqot madaniyati va psixologik savodxonligining ta'lim jarayonidagi o'rni yoritib beriladi. Maqolada o'qituvchi shaxsining ijobiy psixologik muhit yaratish va sog'lom shaxsni shakllantirishdagi roli asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: o'qituvchi shaxsi, psixologik ta'sir, tarbiya, emotsional holat, muloqot, ta'lim jarayoni.

PSYCHOLOGICAL IMPACT AND EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF THE TEACHER'S PERSONALITY

Ergasheva F. L. Umirqulova F. A.

Termez University of Economics and Service, Termez city. Farovan massif 43B

E-mail: ergashevafotimabibi@gmail.com

Abstract. This article examines the psychological aspects of a teacher's personality, its influence on students' mental state and personal development, as well as its educational significance. The role of the teacher's personal qualities, emotional stability, communication culture, and psychological literacy in the educational process is highlighted. The importance of the teacher's personality in creating a positive psychological environment and forming a healthy personality is substantiated.

Keywords: teacher's personality, psychological influence, upbringing, emotional state, communication, educational process.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ У СТУДЕНТОВ

Эргашева Ф.Л., Умиркулова Ф.А.

Термезский университет экономики и сервиса, город Термез, Фарованский массив,
дом 43Б

E-mail: ergashevafotimabibi@gmail.com

Аннотация. В статье рассматриваются психологические аспекты личности учителя, его влияние на психическое состояние и личностное развитие учащихся, а также воспитательное значение. Раскрыта роль личных качеств учителя, эмоциональной устойчивости, культуры общения и психологической грамотности в образовательном процессе. Обоснована значимость личности учителя в формировании благоприятной психологической среды и здоровой личности.

Ключевые слова: личность учителя, психологическое воздействие, воспитание, эмоциональное состояние, общение, образовательный процесс.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim jarayonida psixologik omillarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, tibbiyot yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar bilan ishlashda o'qituvchining psixologik tayyorgarligi muhim hisoblanadi. O'qituvchi shaxsi talabalarning bilim olish jarayoni bilan bir qatorda, ularning ruhiy holati, stressga chidamliligi va kasbiy shakllanishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli o'qituvchi shaxsining psixologik ta'siri va tarbiyaviy ahamiyatini o'rganish psixologiya fani doirasida dolzarb masala sanaladi.

O'qituvchining psixologik ta'sirining asosiy jihatlari:

- **Shaxsiy sifatlar:** O'qituvchining sabri, mas'uliyati, adolatliligi, g'amxo'rligi kabi sifatlar o'quvchilarning axloqiy kompasini shakllantiradi.
- **Kommunikativ qobiliyat:** Nutq, mimika, harakatlar orqali bilimni yetkazish va o'quvchi bilan ishonchli munosabat o'rnatish ta'lim samaradorligini oshiradi.
- **Emotsional intellekt:** O'qituvchining o'z va o'quvchilar his-tuyg'ularini tushunishi va boshqarishi pedagogik jarayonni ijobiy tomonga o'zgartiradi.
- **Pedagogik texnika;** Nutq texnikasi, yuz ifodalari, qo'l-oyoq harakatlari o'quvchining diqqatini jalb qiladi va o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshiradi.
- **Faqat bilim emas, balki tarbiya:** O'qituvchi o'z faoliyati orqali o'quvchilarda qiziqish uyg'otadi, ijodkorlikka undaydi va kelajak uchun zarur ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Tarbiyaviy ahamiyati:

- **Model bo'lish;** O'qituvchi o'z xulq-atvori bilan o'quvchilarga namuna bo'ladi.
- **Ijobiy muhit yaratish:** O'qituvchining psixologik tayyorgarligi sinfda do'stona va xavfsiz muhit yaratishga yordam beradi.

- **Qadriyatlarni singdirish:** Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'rgatishda o'qituvchining o'rni beqiyos.
- **Psixologik to'siqlarni yengish;** O'qituvchi o'quvchilarning salbiy tajribalarini yengishga va ularning salohiyatini to'liq ochishga yordam beradi.
- **Salbiy tajribalarni yengish:** O'qituvchi o'quvchilarda mavjud psixologik to'siqlarni (o'tmishdagi salbiy tajribalar) tushunishga yordam berib, ularni vaziyatlarni to'g'ri baholash va muammolarni hal qilishda ko'maklashadi.
- **Shaxsning shakllanishi:** O'qituvchi shaxsining o'zi namuna bo'lib, o'quvchilarda jamiyatlilik, qadr-qimmat hissi va o'zini namoyon etish kabi sifatlarni shakllantiradi.
- **Kasbiy samaradorlik:** O'qituvchining psixologik holati va muloqot qobiliyati o'quv jarayonining samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi.
- Muomala o'qituvchi faoliyatining muhim tarkibiy qismi bo'lib, o'zida ulkan pedagogik imkoniyatlarni mujassamlashtiradi. Pedagogik muomalada o'qituvchi quyidagi faoliyatga qat'iy amal qilishi lozim: - o'qituvchida tarbiyalash mahoratining shakllanganligi. Uning tarbiyaviy jarayonga oid so'z va ohangni tanlay bilishi va ta'sir o'tkaza olishi; - muomala ob'ekti bo'lmish o'quvchilar diqqatini jalb qiluvchi nutq, pauza, harakat, imoishoralarni o'z o'rnida ishlatishi, tarbiyaviy ta'sirni bilishi; - o'quvchilarning ichki ruhiyatini, psixologik xususiyatlarini bilgan holda muomalaga jalb etishi, darsni boshlashdan oldin o'quvchilarni ta'lim va tarbiyaviy muloqotga tayyorlashi; - o'quvchilarga og'zaki, o'zaro ta'sir ko'rsatishning tarbiyaviy usul-larini bilishi. O'qituvchining nutqi ravon, o'quvchilar ongiga ijobiy ta'sir qiladigan bo'lishi. Nihoyat, o'qituvchining o'quvchilar bilan kundalik muomalasi shunga olib keladiki, u o'quvchilarning xatti-harakatlaridagi chuqur ma'no va haqiqiy sabablarni turli vaziyatlarda payqab oladi, buning uchun namuna sifatida uning o'zi tez-tez qayd qilgan dalillardan va o'quvchilarning xulq-atvor usullaridan foydalanadi. O'qituvchining o'quvchilar bilan muomalasi tarbiyani boshqarish vositasi sifatida qaralib, birlashtiravchi hamda o'rni to'ldiruvchi vazifasini bajaradi. Muomala o'zaro munosabatlar doirasida sodir bo'ladi. Boshqarish vositasi bo'lgan muomala pedagogik faoliyatdan oldin sodir bo'ladi. O'qituvchining o'quvchilar bilan o'zaro muloqot madaniyatiga erishishi natijasida quyidagi holatlar paydo bo'ladi: - pedagogik muloqot orqali o'qituvchi tarbiyalanuvchi ob'ekt bilan o'ziga xos muomala muhitini yaratadi. Bunday muhitda o'qituvchi o'zining psixologik, mimik, pantomimik, notiqlik san'ati, ta'sir o'tkazish kabi qobiliyatlar tizimini namoyish etadi; - o'qituvchining shirinsuxanligi, ochiq chehrali bo'lishi, samimiy muomalasi muloqotda ijobiy natijalarga erishish kalitidir; - o'quvchilar jamoasi bilan muomalada o'qituvchining doimo psixologik bilimlarga tayanishi ta'lim-tarbiyaviy faoliyatda bir xil muvozanatni saqlaydi; - o'qituvchi o'quvchilar jamoasi bilan

o‘zaro muloqotga kirishar ekan, yaxshi muomalasi bilan ular hissiyotida yashiringan eng nozik qatlamlarni ham anglab olishga qodir bo‘ladi. Mukammal shakllangan pedagogik muloqot madaniyati asosida ob‘ekt va subektning ichki hissiyoti bilan ular harakatlarining uyg‘unlashuvi sodir bo‘ladi. Ushbu o‘zaro uyg‘unlashuvni yuzaga keltiradigan muomalaning asosiy bog‘lovchisi so‘zdir. So‘z - mazmunan o‘qituvchining nutqida, ma‘ruzasida, dialog, monolog va deklaratsiyalarida o‘z ifodasini topadi. 2. Sharqona tarbiya va muosharat odobining muloqotga ta’siri Ajdodlarimizning madaniy va ma’naviy merosi, ular yaratgan so‘z, xalq tilining tunganmas boyligi yosh avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu o‘rinda Abu Nasr Forobiy, Abu Abdulloh al-Xorazmiy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Hisrav Dehlaviy, Abu Hamid G‘azzoliy, Kaykovus, Shayx Sa’diy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur va boshqa Sharq va G‘arb donishmandlarining boy meroslarida farzandlarni tarbiyalash va kamolotga etkazish asosiy muammo sifatida targ‘ib qilingan. Ular so‘zni va nutqni ta’lim-tarbiyada ilohiy ne‘mat va hikmat deb bilishgan hamda har bir so‘zning o‘z o‘rni va ahamiyati borligini, tarbiyada so‘zdan kuchliroq va qudratliroq narsa yo‘qligini, tilga e’tibor - elga e’tibor ekanligini, so‘z sehri mo‘jizalar yarata olishini ta’kidlab kelganlar.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o‘qituvchi shaxsi ta’lim-tarbiya jarayonining markaziy omillaridan biri hisoblanadi. O‘qituvchining psixologik ta’siri bevosita o‘quvchilarning shaxs sifatida shakllanishiga, ularning bilimga bo‘lgan munosabati, axloqiy qarashlari, ijtimoiy faolligi va mustaqil fikrlash qobiliyatining rivojlanishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Chunki o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi mutaxassis, balki o‘quvchi uchun namuna bo‘ladigan shaxs, yo‘l-yo‘riq ko‘rsatuvchi tarbiyachi sifatida ham muhim o‘rin tutadi.

Tadqiqotlar va pedagogik tajribalar shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchining shaxsiy fazilatlari — mehribonlik, adolatlilik, sabr-toqat, talabchanlik va muloqot madaniyati o‘quvchilarda ijobiy psixologik muhitni shakllantiradi. Bunday muhitda o‘quvchilar o‘z fikrini erkin bayon qilishga, o‘z imkoniyatlariga ishonishga va jamoadagi o‘rnini anglashga o‘rganadilar. Aksincha, o‘qituvchining befarqligi yoki salbiy munosabati o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini susaytirishi, ta’lim jarayoniga qiziqishini pasaytirishi mumkin.

Shu bilan birga, o‘qituvchining tarbiyaviy ahamiyati faqat dars jarayoni bilan cheklanib qolmaydi. Uning kundalik xulq-atvori, nutqi, muomala madaniyati, muammoli vaziyatlarga munosabati o‘quvchilar tomonidan ongli yoki ongsiz ravishda qabul qilinadi va taqlid qilinadi. Bu esa o‘qituvchi shaxsining tarbiyaviy ta’siri doimiy va uzluksiz ekanligini ko‘rsatadi.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchi faqat fan bilimlarini yetkazuvchi emas, balki o‘quvchining ichki imkoniyatlarini ochib beruvchi,

uni jamiyatga moslashuvchan, mas'uliyatli va barkamol shaxs sifatida shakllantiruvchi yetakchi shaxsdir. Shuning uchun ham o'qituvchining psixologik tayyorgarligi, kasbiy mahorati va shaxsiy fazilatlarini muntazam rivojlantirib borish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- Abdurahmonov F. Pedagogik psixologiya. — Toshkent: O'qituvchi, 2018.
Davletshin M. Ta'lim psixologiyasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
Karimova V.M. Pedagogik muloqot psixologiyasi. — Toshkent: Noshir, 2019.
G'oziyev E. Umumiy psixologiya. — Toshkent: O'qituvchi, 2015.
Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. — Moskva: Logos, 2017.
Leontyev A.N. Faoliyat, ong va shaxs. — Moskva: Politizdat, 2016.
Slastenin V.A. Pedagogika. — Moskva: Akademiya, 2018.
Rubinshteyn S.L. Osnovy obshchey psixologii. — Sankt-Peterburg: Piter, 2019.